

Burhâneddîn-i Anevî'nin *Enisü'l-kulûb* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2984)

felerine ayrılan ve Gazneliler'le Selçuklular (Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları) tarihini de içine alan bölümü özet halindeki Türkçe tercümesiyle birlikte M. Fuad Köprülü tarafından yayımlanmıştır ("Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları I: Anis al-Kulûb", *Bellekten*, VII/27 [1943], s. 497-519).

BİBLİYOGRAFYA :

Kadı Burhâneddîn-i Anevî, *Enisü'l-kulûb*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2984; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1980), s. 244; a.m.f., "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları I: Anis al-Kulûb", *TTK Bellekten*, VII/27 (1943), s. 459-522; M. Halil Yanıç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1944, s. 54, not 1.

DAVUD İBRÂHİMİ

ENİSÜ'İ-MÜSÂMİRİN

(أنيس المسمارين)

Abdurrahman Hibri Efendi'nin

(ö. 1087/1676)

Edirne tarihine ait eseri.

1636-1637 yıllarında kaleme alınmış olup Osmanlı tarih yazıcılığında örneklerine az rastlanan şehir tarihlerindedir. Hibri, Arap ve Acem müelliflerinin meşhur şehirlere dair tarihler yazdıklarını, bu şehirlerde yaşayan ulemâ ve meşâyih hakkında bilgi verdiklerini, Osmanlılar'da ise böyle bir eser telif edilmedi-

ğini belirterek kendi doğduğu şehir olan Edirne için bir kitap yazmaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Osmanlılar'da şehir tarihi türünde ilk telif denemesi olan *Enisü'l-müsâmirin* daha sonra bu konuda yazılan eserlere örnek olmuştur. Kitap Edirne'nin tarihi yanında mimarisi ve topografik durumunu da anlatmaktadır. Kadılar ve müderrisler hakkında verilen bilgiler ise eserin en önemli kısmıdır. *Enisü'l-müsâmirin* aynı zamanda müellifin müşahedelerini de ihtiva etmektedir.

On dört bölüm (fasıl) olarak düzenlenen eserin birinci bölümünde Karesi hâkimi Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi, Çimbi, Malkara ve İpsala'nın fethi anlatılmaktadır. Ayrıca burada I. Murad'ın Ankara ve Edirne'yi fethiyle Edirne'nin devlet merkezi yapılması ve Sarây-ı Atîk'in inşası yer almaktadır. İkinci bölümde Edirne Kalesi hakkında verilen ayrıntılı bilgiler dışında Haffaflar Çarşısı ile Sarraflar Çarşısı, ayrıca Sarây-ı Cedîd ve (Edirne Sarayı) Mamak Sarayı anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde Abdurrahman Hibri onu selâtin camii olmak üzere Edirne'deki kırk cami hakkında bilgi vermektedir. Selâtin camileri arasında Selimiye Camii, Tunca nehri kenarındaki Beyazıt Camii, II. Murad tarafından yaptırılan Üç Şerefeli Cami, Mura-diye ve Dârühadis camileri, Câmi-i Atîk, Yıldırım Camii, Kilise Camii, Halebî Ca-

mii ve II. Murad tarafından inşa ettirilen Şeyh Şücâ Zâviyesi bulunmaktadır. Dördüncü bölümde medreseler, dârül-kurrâ, hankah ve zâviyeler ele alınmaktadır. Abdurrahman Hibri'nin yaşadığı devirde Edirne'de yirmi dört medrese bulunuyordu. Bunlardan üçü II. Murad, II. Bayezid ve II. Selim'e aittir. Diğer medreselerin en önemlileri II. Murad'ın yaptırdığı Atîk Medrese, Fâtih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği Cedid Medrese ve Halebiye, Taşlık, Emîniyye, Saraciye, İbrâhim Paşa, Şah Melek, Emîr Kadı, Ali Kuşçu medreseleridir. Ayrıca Selimiye Dârülkurrâsı, Küçük Dârülkurrâ ve Hüsrev Ağa Dârülkurrâsı olmak üzere üç dârülkurrâ bulunuyordu. Otuz yakın zâviyenin bânilerinin ve şeyhlerinin de anlatıldığı bu bölümde Edirne dışında bulunanlara da yer verilmiştir. Ilıcalar ve ayazmalar da aynı bölümde yer alır. Beşinci ve altıncı bölümler han ve hamamlara ayrılmıştır. Buna göre o dönemde şehirde on sekiz han ve otuz iki hamam bulunuyordu. Yedinci bölümde Edirne'nin su ihtiyacının nasıl karşılandığı ve Meriç, Tunca, Arda nehirleri üzerinde inşa edilen köprüler anlatılmaktadır. Sekizinci bölümde Edirne civarındaki otuz üç kasaba hakkında bilgi verilmektedir. Dokuzuncu bölüm Edirne'de medfun bulunan meşhur ulemâ ve mutasavvıflara ayrılmıştır. Bunlar arasında Şücâüddin Karamânî, Şeyh Muslihuddin, Gül Baba adıyla meşhur Şeyh Mehmed Efendi, Cerrahzâde Muslihuddin, Fahreddîn-i Acemî ve Mîrim Efendi de bulunmaktadır. Burada ayrıca Edirne müderrisleriyle kadılarına da yer verilmektedir. Onuncu bölümde, Ertuğrul Gazi'den başlayarak IV. Mehmed'e kadar Osmanlı fütühatı ve yaptırılan hayrat kısaca anlatılmaktadır. On birinci bölüm Edirne kadılarının ayrılmıştır. 1448'de Edirne kadısı olan Molla Hüsrev'den ilâhizâde Mehmed Efendi'ye kadar (1674) görev yapan kadılar tayin tarihlerine göre sıralanmıştır. Abdurrahman Hibri, Edirne kazasının İstanbul kadılığından sonra pâye itibariyle kadıların en şerefli ve büyüğü olduğuna işaret eder. Eserin kadılar listesine daha sonra gerek Hibri gerekse başkaları tarafından ilâveler yapılmıştır. On ikinci bölümde Edirne'nin meşhur şair ve ediplerinden bahsedilmektedir. Müellif bu konuda şuarâ tezkirelerinden faydalanmış, ayrıca kendi bilgilerine de yer vermiştir. On üçüncü bölüm Edirne ve civarında meydana gelen önemli olaylara ayrılmıştır. Sırp Sındığı'nda düşman ordusunun mağlûp edilişi,

Düzmece Mustafa hadisesi ve Edirne yangını bu kısımda yer almaktadır. Sonuncu bölümde çeşitli şairlerin Edirne hakkında söyledikleri şiirlere yer verilmiştir. Bunların en ünlüleri Hâtemî Bey, Hisarî mahlaslı Hüseyin Çelebi, Tîgî Bey, Nev'îzâde Atâî, Nef'î ve Şeyhülislâm Yahyâ'dır. Hibri'nin eserini hazırlarken eş-Şekâ'îku'n-nu^cmaniyye ve Atâî zeylinde de faydalandığı anlaşılmaktadır.

Enisü'l-müsâmirin'in sekiz yazma nüshası tesbit edilmiştir. Bunlardan ikisi Millet Kütüphanesi'nde (Ali Emîrî, Tarih, nr. 68, 69), diğerleri İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 451), Süleymaniye (Reşid Efendi, nr. 616) kütüphaneleriyle Edirne Selimiye Kütüphanesi (nr. 2163/5), Viyana Nationalbibliothek (nr. 1052), Kahire Dârü'l-kütübî'l-Misriyye (*Fihrisü'l-mahtûâtâtî't-Türkiyyeti'l-Ösmâniyye*, I, 57) ve Ekrem Hakkı Ayverdi özel koleksiyonunda bulunmaktadır. Eser üzerinde Sevim İlgürel tarafından bir doktora çalışması yapılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Hibri Efendi, *Enisü'l-müsâmirin*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 68, 69; Babinger, *GOW*, s. 213-214; Tayyib Gökbiçgin, "Tarihimizde Edirne'nin Mevkii ve Tarihçileri", *Üniversite Haftası: Edirne Konferansları*, İstanbul 1958, s. 38-63; a.mlf., "Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler ve Enisü'l-müsâmirin", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 77-117; Sevim İlgürel, *Enisü'l-müsâmirin (Abdurrahman Hibri'nin) Tahliht ve Tenkidli Neşri* (doktora tezi, 1972), İÜ Ktp., Tez, nr. 9418; a.mlf., "Hibri'nin Enisü'l-müsâmirin'i", *GDAAD*, sy. 2-3 (1974), s. 137-158; *Fihrisü'l-mahtûâtâtî't-Türkiyyeti'l-Ösmâniyye: 1870-1980* (nşr. Dârü'l-Kütübî'l-kavmiyye), Kahire 1987, I, 57.

MÜCTEBA İLGÜREL

ENMÂTÎ

(الأنطاطي)

Ebû'l-Berekât Abdülvehhâb
b. el-Mübârek
b. Ahmed el-Enmâtî
(ö. 538/1143)

Muhaddis.

462'de (1069-70) Bağdat'ta doğdu ve orada yaşadı. Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed es-Sarîfî'nden Ali b. Ca'd'ın *el-Ca'diyyât* diye anılan rivayetlerini okudu. Ayrıca Abdülazîz b. Ali el-Enmâtî, Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed ez-Zeynî, Ali b. Ahmed el-Büsri ve Rızkullah b. Abdülvehhâb et-Temîmî gibi Bağdat'ın tanınmış hadis âlimlerinden ders aldı. İbnü't-Tuyûrî Mübâ-

rek b. Abdülcebbar es-Sayrafi'nin bütün hadislerini kiraat yoluyla elde etti. O devirde bilinen hadis kitaplarının tamamını, çoğunu bizzat istinsah etmek suretiyle okudu ve pek çok hadisi bir araya topladı. İstinsah ettiği eserler arasında İbn Sa'd'ın *eş-Tabakâtü'l-kübrâ'sı*, Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ı gibi hacimli eserler de vardır. Talebesi Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî onun kadar çok hadis yazan bir âlim görmediğini söylemektedir. Güvenilir bir muhaddis olan Enmâtî'ye bu gayretleri sebebiyle "Bağdat muhaddisi" ve "hadis hâfızı" unvanları verildi. Abdülkerim b. Muhammed es-Sem'ânî ve diğer bazı âlimler râvilerin cerh ve ta'dîli hususunda onun görüşlerine başvururlardı.

Devrinin tanınmış birçok âlimi Enmâtî'nin geniş hadis bilgisinden faydalandı. Bağdatlı hadis hâfızı İbn Nâsir es-Selâmî, Abdülkerim b. Muhammed es-Sem'ânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Silefî, Ebû Müsâ el-Medîni, İbnü'l-Cevzî ve İbn Sükeyne gibi tanınmış âlimlerle, kendisinden yaşça büyük olmasına rağmen İbnü'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir ondan hadis almışlardır. Sem'ânî *el-Ca'diyyât*'ı, Ya'küb b. Şeybe ile Ya'küb el-Fesevî'nin müsnedlerini, Ebû Tâhir Muhallîs'in *el-Fevâ'idü'l-muntekâ't*'ini ondan okuduğunu söylemiştir.

Enmâtî yaşadığı sürece hadis okuyup okutmaya ve talebe yetiştirmeye devam etmiştir. 11 Muharrem 538'de (26 Temmuz 1143) Bağdat'ta vefat etti ve şehrin batı tarafındaki Şünûziye Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze namazını devrin tanınmış vâizi Ebû'l-Hasan el-Gaznevî kıldırdı.

Selef akîdesini benimseyen, ilmi ve üstün ahlâkı sebebiyle çevresinde örnek insan kabul edilen Enmâtî talebelerinden hiçbir maddî karşılık beklemediği gibi bu maksatla para alanları ayıplar, "Sana nasıl parasız öğrettilerse sen de başkalarına parasız öğret" sözünü sık sık tekrarlardı. Enmâtî'nin bıkıp usanmadan talebe okuttuğundan bahseden İbnü'l-Cevzî hocaları arasında en çok ondan faydalandığını, hadis rivayeti sırasında duygulanıp ağlamasından çok etkilendiğini kaydeder. Güler yüzlü bir insan olan Enmâtî kimsenin dedikodusunu yapmaz, yanında giybet edilmesinden hoşlanmazdı. Başkasının hakkına saygı duyar, insanlara yapılan haksızlığı bağışlamazdı. Bir defasında Mansûr Camii'ne giderken gasbedilen arazi üzerinde kurulduğunu söyleyerek Kalâin ırma-

ğındaki köprüden geçmemiş, eski köprüden dolaşmıştı.

Enmâtî'nin *Kitâb fi'l-icâzât*, *Te'hâric fi'l-hadis* ve *Fevâ'id fi'l-hadis* adlı eserlerinin bulunduğu kaynaklarda haber verilmekte, *Kitâb fi'l-icâzât*'ta, yaygın kanaatin aksine, icâzet yoluyla alınan bir hadisin yine icâzet yoluyla nakledilmesini câiz görmediği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 108-109; a.mlf., *Şifâtü's-şafıve*, II, 498-499; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, XI, 96; İbnü'n-Neccâr, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd*, Haydarâbâd 1978, I, 380-384; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 134-137; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1282-1284; a.mlf., *el-İber*, II, 454; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, XII, 219; İbn Receb, *Zeylû Tabakâti'l-Hanâbile*, Beyrut, ts., I, 201-203; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 464-465; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 116-117; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 638; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, VI, 227; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 185.

SELMAN BAŞARAN

ENNİYYE

(bk. İNNİYYE).

ENSÂB

(bk. PUT).

ENSÂB

(الأنساب)

Arap literatüründe kabilelerin soyunu inceleyen ilim dalı için kullanılan bir terim.

Ensâb "soy" anlamına gelen neseb kelimesinin çoğuludur. Bir görüşe göre yalnız baba tarafından, diğer bir görüşe göre ise hem baba hem anne tarafından olan akrabalık bağına neseb denilir. Neseb, nüsbe ve nisbe kelimeleri bir kabileye veya bir beldeye mensup olmayı da ifade eder. Neseb bilgisi (ilmü'l-ensâb) konusunda uzmanlaşmış kimseye *nessâb* yahut *nessâbe* adı verilir. Neseb yakınlığı ülke, meslek, sanat, mezhep ve tarihat gibi hususlarla da ilgili olabilir.

Neseb kelimesi Kur'an-ı Kerim'de "soy" anlamında iki yerde geçmektedir: "Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu neseb ve sıhriyete (kan ve evlilik bağından doğan yakınlığa) dönüştüren O'dur" (el-Furkân 25/54); "Allah ile cinler arasında bir neseb birliği uydurdular" (es-Sâffât 37/158). Ensâb kelimesi de bir âyette aynı anlamda kullanılmıştır: "Sûra üflendiği zaman